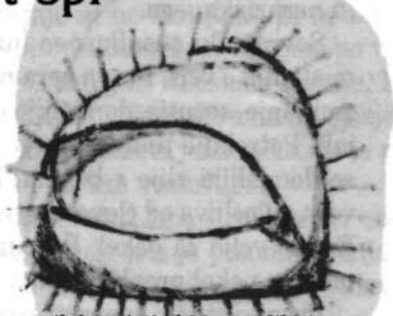

Ben Okri

Tačas ko svet spi

Kdor navdihuje, je veliko bolj pesnik kot tisti, ki je navdihnjen.

Paul Eluard

Svet, v katerem pesnik živi, ne izžareva nujno poetičnosti. Svet v pesnikovih rokah se upira. Le z iskanjem in preoblikovanjem je mogoče uporni svet spremeniti v nov medij pesmi in metafore. Zato vtis, da so pesniki v nasprotju s svetom, ne preseneča. Pesnik mora bedeti ponoči, ko svet spi; mora biti pokonci zjutraj, ko se svet prebuja; mora biti vsepovsod, kjer naj bi bival tao; mora obstajati v mračnih prostorih, kjer pajki v tišini pletejo svoje mreže; ob kanalih, kjer trohni nevidna stran naših sanj. Pesniki morajo živeti, kamor drugi nočejo niti pogledati, in to zato, ker nam sicer ne morejo peti o vseh skrivnih in vidnih plateh našega življenja. Biti morajo mnogoterne priče na osrednjih maskaradah resničnosti, če hočejo do popolnosti izraziti nepredstavljljive dimenzije strašnega in čarobnega plesa božanstva.

Veliki poplavni valovi vsakdanjih dogodkov butajo v eno smer, pesnik se mora včasih pomikati v drugo – pogosto naravnost proti njim, drugač zarezje poševno prek jutranjih valov človeštva. Zdi se, da pesniki stojijo nasproti svetlu, ker nam morajo pokazati neresničnost naših omejitev in prave razsežnosti našega kraljestva.

Pesnik spremeni zemljo v mater, nebo postane zavetje, sonce nedoumljiv bog, in pragmatiki se razjezijo. Po njihovem bi moral imeti svet eno samo ime, eno obliko. Nasprotniki pesnikov in drugih spreminjevalcev so vsi, ki nočejo videti fluidne narave resničnosti, ki ne doumejo, da je resničnost vsakega posameznika drugačna. Našega dožemanja ne vežejo zakoni. Svetov je toliko kot življenj. Problem niso ljudje brez domišljije, saj domišljijo imamo vsi, le redki med nami jo dobro uporabljamo. Težava je s tistimi, ki jih je strah dokaj neomejene veljavnosti domišljije, strah ljudi, ki

nenehno širijo meje mogočega, ljudi, ki vedno znova sanjajo drugačen svet in nanovo izumljajo življenje; ljudi na meji neznanega in neraziskanega.

Sovražniki pesnikov so ljudje, ki niso sposobni iskrenega razmišljanja o veri. Prava vera ne potrebuje institucije, ampak strah, zaupanje, sočutje, domišljijo in prepričanje v več kot treh dimenzijah. Potrebuje tudi ljubezen. Vera se nas dotakne na mestu, kjer se domišljija zlije z božjim. Poezija se nas dotakne tam, kjer je vera neločljiva od človeškosti. V nebesih poezija ne bi bila mogoča. Enako velja za pekel. Poezija je mogoča samo v območju, kjer se nebo in pekel prepletata v stvarino umrljive narave.

Pesniki stojijo nasproti svetu, ker se ne morejo sprijazniti s tem, da je tisto, kar se zdi, da je, tudi vse, kar je. Elias Canetti je nekoč zapisal: »Slutnje pesnikov so pozabljena doživetja Boga.« Pesniki niso nepriznani uzakonjevalci sveta. Nikakršnih kamnitih tablic nimajo in ne pogovarjajo se z Bogom. Nam govorijo. Stvarstvo govori njim. Oni poslušajo. Na novo ustvarjajo svet v besedah, iz sanj. Navdihi, ki lahko izhajajo samo iz skrivnih božjih ust, jim šepetajo skozi vse – življenje, naravo, vsa vidna in nevidna dogajanja. Govorijo jim viharji. Vanje diha grom. Žene jih človeško trpljenje. Rože premikajo njihova peresa. Besede same jim govorijo in porajajo nove besede. Pesnik je širitelj zavesti. Pesnik trpi tudi naše muke in jih prepleta z vsemi pozabljenimi valovi otroštva. Iz ust pesnikov govorijo koprnjenja naših življenj.

Priznani uzakonjevalci sveta jemljejo svet tak, kakršen je. Ne marajo skrivnosti, kajti skrivnosti ni mogoče kodirati ali podrežati pravilom, in čudeža se ne da spremeniti v zakon. In tako ti uzakonjevalci upravljajo s sprejetimi mejami stvari. Politiki, državniki, kralji, verski voditelji, vojaki, bogati in močni – vsi si domišljajo, da so gospodarji tega zemeljskega kraljestva. Govorijo nam o dejstvih, politiki, statistiki, programih, o abstraktni in strogi morali. Sanje ljudi pa so nad njimi in bi jih begale. Trde resničnosti ljudi bi jih plašile. Oni so tisti, ki morajo izkrivljati pesniško videnje resničnosti. Oni se zatekajo k razvpiti »poetični licenci«, kadar koli se nočejo soočiti z neizbežno tragedijo, ki jo izražajo, na primer, Okigbove besede: »Izzivel sem orakelj na zibelki nove generacije.« Oni zahtevajo od poezije, da orje ledino, da se opredeljuje – navadno zanje; da se bojuje za cilje in ideale, njihove cilje, njihove ideale, kdor koli že so.

Naše življenje je postalo dokaj ozko. Naše sanje se trudijo, da bi ga razširile, da bi zdramile v nas zavest o velikih odkritjih, ki čakajo tik za mejo našega vidnega polja. Ne smemo siliti pesnikov, da bi še bolj omejevali svet. To je zločin proti življenju samemu. Če

začne pesnik govoriti samo o ozkih stvareh, o stvareh, ki jih lahko brez truda prežvečimo in prepoznamo, o stvareh, ki nas ne begajo, ne plašijo, ne vznemirjajo in ne motijo ali ki nam ne zbuja neukrotljive želje po več, in po katerih ne kličemo po večji pravičnosti, si ne želimo razpeti jadra in raziskati slutnje, ki so nam jih umorili v mladosti; če pesnik poje samo o naših omejenih pogledih v omejenih razmerah in omejenem jeziku, koliko je potem upanja za kogar koli med nami na tem svetu?

Tisti med nami, ki to hočemo, smo strahopetci, v telesu in duši. Bojimo se drznih višin. Groza nas je preoblikovanja sveta, groza bogatejše žetve bivanja. Leno posedamo in si želimo, da bi nam pesniki približali obzorje. Zato se oddaljujemo od resničnih samih sebe. Tedaj se nam celo lepota lahko zdi odbijajoča. Takrat se ne prepoznamo več in pozabimo, kakšni smo bili, kaj smo nekoč občutili, kakšne dolge trenutke zavedanja smo preživeli. Tisti, ki se bojijo resničnosti, svojih pravih resnic, svojih zgodb, tisti, ki se jim po tistem gnusi, kar so postali, ki se prestrašijo čudnih, maskam podobnih obrazov, pogledujočih k njim iz zrcal časa, oni so tisti, ki se upirajo poetičnosti. Upirajo se ji z vso skrito močjo, saj bi sicer sila besed, govorečih v njihovih glavah, vlomila njihova notranja vrata in vse pošasti, ki se kotijo za njimi, bi planile ven in treščile na tla njihove zavesti. Kaj bi potem držalo skupaj njihove notranje okvire? Zatreti morajo poetičnost ali jo sprejeti le v zamegljeni obliki ali predstavljati njene grobe posnetke – iz preprostega razloga, ker se že dolgo trudijo zatreti vsak izbruh življenja in vse njegove nedružljive odtenke, njegova naravna protislovja.

Nasprotniki poezije ne morejo zmagati. Svet se na pogled upira, vendar na večne čase nosi v sebi željo, da bi se spremenil v nekaj višjega. Resda se zdi nepopustljiv, pa vendar – kot nevidne sile v zraku – samo čaka na domišljijo in voljo, ki bi sprostili čarobnost v njem. Pesnik ni stvaritelj, ampak alkimist. Pesniki so brezupno na strani večje dobrote, višjih ciljev, najpravičnejše prihodnosti.

In ker so brezupno na strani prihodnosti, je morda vredno reči, da potrebujejo nasprotnike. Pesnike je treba ohranjati žive in budne. Paziti se moramo otrdevajočih arterij svojega življenja. Nemara nas prav zato preroki s tako gorečo, tako nezadržno skrbjo opominjajo, kaj delamo s sabo. V tem smislu je v vsakem preroku nekaj pesnika, čeprav niso vsi pesniki preroki.

Pesnik kot kvantni fizik, kot zdravilec, kot angel in demon besede si ne more privoščiti prezira do sveta, nič bolj se ne more čutiti vzvišenega nad njim, kot se lahko znanstvenik čuti vzvišenega nad viharjem, nad gorami ali nad ozvezdji. Nobenih višjih dejanj ni, samo premoč.

Njihova ljubezen se kaže v njihovih sanjah in njihovih delih. Čim globlje pesniki čutijo, tem globlje raziskujejo. Čim večja je naša želja po povezanosti, tem bolj skušamo slediti pesnikom na njihovi poti do nemogočih sprememb. Oni merijo drznost zavesti vsake dobe. Resnico govori, kdor pravi, da pesniki niso nikoli pred svojim časom. Samo mi smo daleč za njim.

Lakota je nasprotnik. Različne vrste lakote. Družbo lahko označimo kot prostor, kjer se srečujejo vse naše lakote, kot na veliki, kaotični tržnici. Pesnikova lakota je naša lakota, lakota po več življenja. Vsi včasih začutimo to neznansko privlačno silo. Vsi hodi-
mo s čredo, se puščamo zvabiti na prividne široke ceste, ki, kot se zdi, ne vodijo nikamor razen do groba. Smo mi izbrali svoje ceste? So ceste izbrale nas? Smo prišli nanje prek zastopnika?

Vsi včasih začutimo to privlačno silo – silo, ki nas povezuje z Dantejevo »ljubeznijo, ki premika sonce in zvezde«. In včasih pride, ko smo najmanj pripravljeni, ko smo goli, v spanju. Po tiho pride. V gluhi noči. Pride kakor Rilkejeve vojske resničnosti, vojske, ki oblegajo »mirna mesta«, mesta, ki ležijo »zunaj obzidij, kakor podeželje«, in ki »ne pošiljajo nikogar v mesto grozit/ali obljubljat in nikogar, da bi se pogajal«. Da, včasih pride ponoči. In se zbudimo, prepoteni. Ne vemo, kaj nas je zbudilo. Zakaj smo se zbudili? Kaj nam je zmotilo spanec?

Vstanemo iz postelje. Tavamo po hiši in se razgledujemo, ali je vse v redu. Nič se ne zgane. Vse spi. Svet rahlo smrči. Spet skušamo zaspiti, vendar nam vprašanje ne da miru: zakaj smo se zbudili? Kdaj smo se nazadnje tako iznenada zbudili, brez vidnega vzroka? In potem, če imamo srečo, počasi doumemo, da nam nekaj na videz tihega v našem življenju poskuša nekaj povedati. Doumemo, da smo se zbudili iz nenavadnega in preprostega razloga, da je naš spanec moral biti zmoten. V nas je rasel velik strah, ali veliko hrepenenje. Ne zavedamo se, kdaj se je začelo. Ne vemo, kako premagati nedoločni strah, zlo slutnjo, ali napolniti nenadno praznino. Morda nam je zadnje dni prihajalo do zavesti, da se je nebo počasi zmračilo zaradi nakopičenih vsakodnevnih skrbi ali naših ubijajočih navad. Človeški obrazi so nemara vedno bolj dobivali polarizirane oblike tistih, ki so za nas, ali tistih, ki so proti nam. Zdi se, da bolj proti nam. Sveta ne vidimo več. Nehali smo gledati. Nič več ne občudujemo lepih reči. Ničesar več ne opazimo. Pravzaprav se sploh ne spominjamo več, kdaj smo se ob čem novem počutili poživljene. To spoznanje nam prežene spanec. V nas se razrašča nekaj nedoločno neprijetnega in zavzema vedno več prostora, kakor občutek krivde, ki se naenkrat izvije iz spon hotene pozabe. Tedaj morebiti

posumimo, da smo nekje nekako zavili v napačno smer, stopili na napačno pot. Lahko da je bilo to že davno, sredi naše zmedenosti. Lahko da smo zdaj prišli že predaleč proti neželenemu cilju. In zdaj, sredi noči, obdani s povečujočimi energijami tišine, se oziramo naokrog in ne prepoznamo ne ceste ne cilja. Kdaj smo skrenili s prave poti? Po kateri cesti smo se sploh napotili? Po malo premisleka se nam zazdi, da je šlo za kak odcep z neoznačene ceste mladosti, tiste ceste, ob kateri se vrstijo tesnobe in obeti, meglene predstave o sijajni prihodnosti brez preveč dela, kjer bi svet sijal v tisoč prijaznih barvah, kjer bi pesmi vžigale želje v srcu, kjer bi naša občutja svetlo žarela.

Premetavaš se po postelji: neudobna je. Čudiš se, kako si sploh kdaj lahko spal na tej postelji, noč za nočjo. Zdi se ti, kot da nekako zamejuje tvojo posest. Vstaneš. Hodiš po hiši. Pod se ne vdaja. Stene so trdne – ni videti, kot da bi jih vojske resničnosti, o katerih je pisal Rilke, lahko po tiho zrušile. Vendar se ozreš po sobi s tujimi očmi. Kdaj si se dal tako ujeti? Kdaj je tvoje bivališče postalo tvoja lupina? Hiša se ti zdi neznana, kot bi pripadala nekemu tujcu, ki se je v naglici naselil v njej in se ni nikoli potrudil v njej zares živeti in uživati v vsem, kar ponuja. Tvoja lastnina je v tem trenutku videti, kot da jo imaš na posodo. Hiša ti nekako očita. Hiša, soba je postala tvoja pot. Zatavaš še globlje v njene skrite kotičke. Povsod bledijo vse tvoje sanje, so že zbledele. Tvoje fotografije se ti posmehujejo s svojo nespremenljivostjo.

Natочиš si pijačo. V tebi se nekaj zgane. Nekaj se ti vsiplje v srce. In potem se – v trenutku, brez opozorila – spomniš obrazov, ki so ostali za ovinki, s katerimi si se hotel izogniti, da jim ne bi postal podoben. Spomniš se svojih nekdanjih sanj, svojih mladostnih bahanj. Spomniš se mnogih, ki jih ne vidiš več. Kje so zdaj? Kaj je svet storil z njimi?

Premakneš se na stolu. Zaškriplje. Življenje škriplje pod tvojo težo in počasi izpušča duha. Poskusiš se spomniti samega sebe v najboljših trenutkih. Podobe so nejasne. Ponos ob uspehih ti zaradi njihove dokajšnje nepomembnosti zbuja občutek nelagodja. Ko se zdaj opazuješ s strogostjo, s kakršno navadno gledaš druge, si naenkrat nekako nisi več všeč. Sprašuješ se, kako neki si lahko postal tak, kakršen si. Da bi si povrnil nekaj dostojanstva, si v rahlo pompozem sotto voce ponavljaš svoje dosežke. Vendar to ne zmanjša nelagodja, to notranje opazovanje od strani. Tvoji dosežki se ob omembi zmanjšajo. Vprašaš se: kaj sem storil takega, da bi me lahko preživelo, da bi neusmiljeni čas še zbistril in polepšal, kaj mirno počiva v moji duši in me vodi še k večjim dejanjem? Ničesar se ne moreš domisliti. Zavzdihneš. Nekaj v tebi se sesede. Nekaj žalostnega. Obide te

nesmiseln občutek, da bi tvoje življenje lahko bilo drugačno. Le da ne veš, kako in na kakšen način.

Pijača je seveda mlačna. Že misliš na nepomembne reči. Um, ki ni pripravljen sprejeti vse resnice, skrene na prvo stranpot, na katero te lahko zvabi. In že stopiš po njej. Razmišljaš o denarju. Razmišljaš o nečem, kar je včeraj nekdo rekel, nečem nepomembnem, kar pa je rahlo zbadlo tvoj napuh. Kaj naj bi sploh pomenila tista pripomba? Spet se premakneš na stolu. Zaveš se, da občutek nelagodja izginja. Tvoje nerazumevanje se umika nevrednemu stanju vzajemnega obdolževanja. Le poglej se: zdramilo te je brezimno hrepenenje, občutje, ki bi ti lahko, če bi mu sledil do končnega razgaljenja, spremenilo življenje; zdaj te budnost že rahlo dolgočasi. Vse to bi lahko razmišljajl zjutraj, si rečeš. In to razgaljenost, ta občutek, ki se skriva v koreninah poezije, spreobrnjenja, navdiha, spremembe – ta varljivi dar duha, ki ti daje znamenja in se na vse kriptje trudi, da bi te posvaril, zaduši in zamegli napuh. Saul Bellow je imel prav, ko je napisal: »Škoda, ampak menda je trpljenje res edino, kar zanesljivo vrže duha iz sna.«

Pijača se ti je medtem čisto ohladila. Sežeš po copate. Zmuznejo se ti iz prijema nožnih prstov. Pogledaš jih in nekako s silo potisneš stopala vanje. Skodelico odneseš v kuhinjo in tako zadovoljiš osnovni občutek za red. Ugasneš luči v vseh sobah. Nič se ti ne zdi več tako tuje. Vse je videti domače. Vse prepoznaš. Sam si tako zgradil. Sam si tako uredil. To je tvoje življenje. Boljše je, si misliš, kot ga ima na milijone ljudi. Ko greš skozi dnevno sobo, se zaveš njene simetrije. Mogoče bom zamenjal zaveso, rečeš na glas. Ali kupil kako novo preprogo. Oči ti obstanejo na knjižni polici. Drugič, pomisliš. Ugasneš luč in se počutiš malo bolj negotov v sebi, malo bolj doma, malo pomanjšan, vendar ne razumeš, zakaj.

Nemara te preganja tisto, kar bi lahko bil. Resnično je. To je teža, ki jo moraš nositi s seboj. Vsak neuspeh, da bi kaj postal, kaj bil, je teža. Vsako stanje, ki bi ga lahko občutil, je breme, težko kakor fizično breme, le še težje, ker leži na duši. To je duh tvojih možnosti, ki ti visi za vratom, neviden albatros, potenciali, ki si jih nezavedno umoril. Tudi višje bitje, ki bi lahko bil, če bi lahko dosegel neko višje stanje, čepi na tebi in povečuje napetosti tvojega duha, razpoloženj, vznemirjenj.

In tako greš v posteljo z občutkom pomanjšanosti in s še večjim bremenom, ki si si ga paradoksalno naložil. Vendar ne zaspíš takoj. Odrivani obrazi, pozabljene besede, odgovori na opazke, ki jih nisi izustil v pravem trenutku, poplesujejo v tvojih mislih. Pravzaprav to noč sploh ne spiš trdno. Tako v skrivnih trenutkih potlačimo in zanikamo poetičnost. Tako umorimo svoje sanje. Potem

prenesemo zatrto poetičnost v svoje budno življenje in se maščujemo svetu. Izogibamo se soočenju s samim seboj in smo v urah budnosti bolj napihnjeni, da prikrijemo tiste skrite: tako postanemo nasprotniki pesnikov – sovražniki širjenja sveta v bolj prostrano, čudovitejšo resničnost. Tako ožimo smisel sveta za čudeže. Nasprotniki pesnikov so med sovražniki življenja, za katere ima Dante posebno mesto v enem krogu Pekla.

Pesniki pojejo za ves svet iz enega srca. Pojejo za vse, ki za preživetje potrebujejo neponovljivo poetičnost. Pesniki se lahko odločijo stopiti ob bok nesrečnikom brez glasu na tem planetu. Ali pa tudi ne. Vendar se morajo potruditi za pomoč nebes, zakaj njihovo poslanstvo je utrudljivo in zahtevno, strogo kakor vest in zmuzljivo kakor svoboda. Če hočejo (in izbiro jim narekuje kvaliteta njihove ljubezni), lahko dahnejo nelagodje na samovšečnost, dvignejo krotke proti krivici, pomagajo slepim videti in, kot je rekel Pascal o Kristusovih prilikah, oslepijo tiste, ki vidijo. Kjer je nesreča, jih morda gane, da bodo tolažili, dramili, peli o upor, širili upanje in globlje sanje o svobodi.

»Moji ljudje umirajo zaradi pomanjkanja vizionarstva.« Ljudje ne umirajo samo od lakote in stradeža, umirajo tudi od duhovne podhranjenosti, duhovnega kvašiorkorja, duhovnega aidsa. V vsakem času in na vsakem kraju je namreč veliko duš, ki jih je treba nahraniti, dobrih pesnikov, ki bi nas hranili, pa ni dovolj. »Veliko je voditeljev, a malo navdihnjenih,« je rekel Sokrat. Pesniki, ki bi lahko bili več kot dobri, katerih besede puhajo snope žarečega kisika prek dežele, bijejo neskončno bitko proti notranjim in zunanjim nasprotnikom. Malokateri teh pesnikov preživi doživljenjski boj in vizije pekla in lahko v svojih delih reče, kakor Homerjev Odisej, s tisto strašljivo delfsko jasnostjo: »Slišal sem pesem siren.«

Pesniki, bodite pretkani. Naučite se nekaj čudežev. Preživite. Vtkite svoje transformacije v življenje in v delo. Živite. Ostanite živi. Ne potonite, ne zblaznite, ne dajte jim, da vas opredelijo ali zaprejo ali kupijo vaš molk. Če vas zaprejo, si izborite pot iz ječ še bolj divjimi preroškimi pesmimi. Bodite antinasprotniki, zlomite njihove antimite. Kjer sovražniki kotijo uničenja, sejte seme vznemirljive svetlobe. Sejte in sejte. Čas bo žel. Tkite svoje pesmi, kakor koli morete. »Kar nas ne ubije, nas okrepi,« je napisal Nietzsche. Nobenega razloga ni, da ne bi mogel pesnik, če ima kaj praktične inteligence, preživeti enako kot politik ali bankir. Ne postanite izumirajoča vrsta. Drznite se obstati in čakati na krepko in lepo žetev. Potrebujemo vas, tudi ko vam nasprotujemo. Zapomnite si: iz moči vaših nasprotnikov izhaja vaša večja veljava. Zaradi njih

je popolnoma nujno, da ste več od samih sebe. Ubogajte navodilo, ki si ga je Melville pritrdil nad pisalno mizo: »Ostani zvest sanjam svoje mladosti.« Po vaši prezgodnji in obilno objokovani smrti bi jadikovali, kako zelo pogrešamo vaš neponovljivi glas, vašo izrazito navzočnost, vaš navdih. Ne čakajte, da boste mrtvi, preden se zaveste, da je v resnici vse življenje na vaši strani.

Pesnik, bodi kakor želva: nosi oklep sveta, vendar kljub temu poj svoje prevratniške ditirambe, stkane iz naše krvi, naše bolečine, naših ljubezni, naše zgodovine, naše radosti. Samotna in neogibna resnica je preprosto ta, da je to edino kraljestvo, ki ga boš kdaj imel. To je dom tvoje pesmi.

Prevedla Maja Kraigher

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik XLVII, številka 11, 1999

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1000 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 200 41 02

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 302 695, 080 11 08

Tisk

Tiskarna OPTIMA, Ljubljana

ISSN 0038-0482

Zunanji oblikovalec
Alen Bauer

Notranji oblikovalec
Franc Debevec

Glavni urednik

EVALD FLISAR

Uredništvo

Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Miloš Mikeln
Josip Osti
Igor Škamperle
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorici

Alenka Kobler
Nuša Mastnak

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure v pisarni
uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom priložijo
disketo (MS Word za Okna,
verzija 97, 95, 6.0);
revija nima sredstev
za vnos besedil
v računalnik.

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Naročnina

Cena enojne številke
v prosti prodaji je 700 SIT,
dvojne pa 1100 SIT.

Za naročnike
velja 20-odstotni
popust (6480 SIT
na leto, plačljivo
v dveh obrokih).

Cena za naročnike
v tujini je USD 49
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi stališča
glavnega urednika
ali članov uredništva.